

۱۳۱۵۲۹

دانشگاه شهید بهشتی

دانشکده حقوق

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته حقوق مالکیت فکری

عنوان پایان نامه:

حمایت کیفری از حقوق مالکیت صنعتی

استاد راهنما:

آقای دکتر علی صفاری

استاد مشاور:

آقای دکتر میرقاسم جعفرزاده

دانشجو: فرزاد جمالی

روز اعلامات بزرگ علمی بزرگ
تبرک

۱۳۸۸/۱۲/۲

شهر یور ۱۳۸۸

۱۳۱۵۳۶

تقدیم به:

پدر و مادر مهربانم به پاس همه دلسوزی ها و حمایت ها

و

همسر و پسرم به یاد تحمل دشواری هایی که در راه نگارش این

پایان نامه داشته اند

تقدیر و تشکر

مطالعه پیرامون موضوع این پایان نامه، نگارش و اتمام آن مدیون زحمات اساتید محترم راهنما، مشاور و داور است که بدین وسیله از آنها تشکر می‌کنم. با قدردانی از جناب آقای دکتر صفاری، استاد محترم راهنما که از همان ابتدای کار، وقت خود را از مطالعه و نقد دریغ نکرد و حضور مستمری در مقام راهنمایی داشت. با سپاس از استاد محترم مشاور، دکتر جعفرزاده که در امر مشاورت تیزبینی‌ها و پیشنهادهای سازنده روا داشت و تشکر از استاد محترم داور که زحمت داوری را تقبل کردند. همچنین از همه دوستان و همکاران قضایی که به گونه‌ای در این راه کمک نمودند و مرا مرهون الطافشان ساختند تشکر می‌کنم؛ به ویژه از آقای دکتر حسن عالی پور که در ارائه برخی منابع انگلیسی و در امر پلان بندی مطالب پایان نامه کمک شایانی به اینجانب نمودند، نیز کمال تشکر را دارم. در پایان نیز از خانواده ام که دشواری گردآوری مطالب پایان نامه و نگارش آن بر دوششان بود، ضمیمانه قدردانی می‌کنم.

نام خانوادگی: جمالی

نام: فرزاد

سال ورود: ۱۳۸۵

رشته تحصیلی: حقوق مالکیت فکری

استاد راهنما: آقای دکتر علی صفاری

تاریخ فراغت از تحصیل: ۱۳۸۸/۶/۲۳

عنوان پایان نامه: حمایت کیفری از حقوق مالکیت صنعتی

چکیده

حمایت کیفری از حقوق مالکیت صنعتی ناظر به بررسی بایسته های قانونگذاری پیرامون رفتارهای ناقض این حقوق است. با این حال حمایت کیفری از هر ارزشی پیش از هر چیز نیاز به توجیه دارد تا قانونگذاری بر آن اساس استوار گردد؛ بنابراین برای حمایت کیفری از حقوق مالکیت صنعتی در مجموع چهار مرحله لازم است: توجیه مبانی حمایت کیفری، تشخیص منابع حمایت کیفری، حمایت کیفری ماهوی و واکنش قضائی به نقض حقوق مالکیت صنعتی.

مبانی حمایت کیفری از حقوق مالکیت صنعتی به خاستگاه های سرزنش پذیری رفتارهای ناقض این حقوق اشاره دارد که در این حوزه اخلاق یا منع اضرار به دیگری و نیز نظم عمومی و سلامت روابط بین افراد مبانی حمایت کیفری تلقی می شوند. منابع حمایت کیفری از حقوق مالکیت صنعتی همان است که در حقوق کیفری عمومی و با محوریت قانون مطرح می شود ولی در این میان نقش عرف با تجویز قانون و نیز اسناد بین المللی با لحاظ الحاق به آنها نیز بسیار برجسته است چندان که در تعیین موضوع جرم و رفتار مجرمانه قاضی علاوه بر قانون در برخی موارد ملزم (نه مختار) به مراجعه به عرف و متن اسناد بین المللی است.

حمایت کیفری ماهوی ناظر به جرم انگاری است که در نظام عدالت کیفری ایران رفتارهای نقض حقوق صاحب گواهینامه اختراع، تجاوز به حقوق ناشی از طرح های صنعتی، دسیسه و تقلب تجاری، رقابت مکارانه، جعل علامت تجاری، استفاده های چندگانه از علامت تجاری غیر، غصب نام تجاری، نقض محرمانگی اسرار تجاری، رفتارهای ناقض حقوق ناشی از ارقام گیاهی و نیز نشانه های جغرافیایی مهمترین جرم انگاری ها در راستای حمایت کیفری ماهوی است، از حیث فرآیند قضائی نیز پیش بینی دادگاه خاص، کیفرهای ویژه (نه سرکوبگرا) و اقدامات تأمینی در خور یادآوری است.

واژگان کلیدی: ۱- مالکیت صنعتی ۲- حمایت کیفری ۳- قانون ۴- عرف ۵- اسناد بین المللی ۶- حق اختراع ۷- علامت تجاری ۸- طرح های صنعتی ۹- نشانه های جغرافیایی ۱۰- اسرار تجاری.

فهرست مطالب

درآمد	۱
الف- شناخت مساله	۴
ب- سوالات و فرضیات	۶
ج- ضرورت و اهداف تحقیق	۷
د- سابقه تحقیق	۸
ه- روش تحقیق	۹
و- تقسیم بندی مطالب	۹
بخش نخست: خاستگاه های حمایت کیفری از حقوق مالکیت صنعتی	۱۱
فصل نخست: مبانی حمایت کیفری از حقوق مالکیت صنعتی	۱۴
مبحث نخست: منع ایراد ضرر	۱۶
مبحث دوم: بازدارندگی	۲۱
مبحث سوم: نظم عمومی	۲۳
فصل دوم: منابع حمایت کیفری از حقوق مالکیت صنعتی	۲۸
مبحث نخست: اسناد بین المللی	۲۹
مبحث دوم: قوانین	۳۳
گفتار نخست: پیش از انقلاب	۳۵
گفتار دوم: پس از انقلاب	۳۹
مبحث سوم: عرف	۴۴
بخش دوم: جرم انگاری رفتار های ناقض حقوق مالکیت صنعتی	۵۰
فصل نخست: جرایم مرتبط با نوآوری ها	۵۵
مبحث نخست: نقض حقوق صاحب گواهینامه اختراع	۵۶
گفتار نخست: رکن قانونی	۵۸
گفتار دوم: رکن مادی	۶۱
گفتار سوم: رکن روانی	۶۵

۶۶	مبحث دوم: تجاوز به حقوق ناشی از طرح های صنعتی
۶۷	گفتار نخست: رکن قانونی
۶۸	گفتار دوم: رکن مادی
۷۰	گفتار سوم: رکن روانی
۷۱	فصل دوم: جرایم مرتبط با اعتبار تجاری
۷۱	مبحث نخست: دسیسه و تقلب تجاری
۷۲	گفتار نخست: رقابت مکارانه
۷۴	گفتار دوم: تقلب تجاری
۷۶	مبحث دوم: جعل علامت تجاری
۷۸	گفتار نخست: ساختن علامت تجاری مجعول
۸۱	گفتار دوم: تغییر دادن علامت تجاری اصیل
۸۴	مبحث سوم: استفاده ناروا از علامت تجاری
۸۴	گفتار نخست: استفاده بدون اجازه مالک حق
۸۶	گفتار دوم: استفاده یا استعمال متضمن ایراد ضرر
۸۷	گفتار سوم: استفاده متضمن فریب عمومی یا شبهه
۸۸	گفتار چهارم: استفاده از علامت تجاری در فضای سایر
۸۹	گفتار پنجم: استفاده از علامت تجاری مجعول
۹۰	مبحث چهارم: نقض محرمانگی اسرار تجاری
۹۲	گفتار نخست: رکن قانونی
۹۵	گفتار دوم: رکن مادی
۹۸	گفتار سوم: رکن روانی
۹۸	فصل سوم: جرایم مرتبط با ارقام گیاهی
۱۰۱	مبحث نخست: ثبت و معرفی ارقام ثبت شده دیگری به نام خود
۱۰۳	مبحث دوم: بهره برداری غیرمجاز ارقام ثبت شده
۱۰۴	فصل چهارم: جرایم مرتبط با نشانه های جغرافیایی
۱۰۶	مبحث یکم: انتساب غیر واقعی مبدا جغرافیایی کالا
۱۰۸	مبحث دوم: استفاده در مقام رقابت نامشروع
۱۱۱	بخش سوم: واکنش های قضائی به نقض حقوق مالکیت صنعتی
۱۱۴	فصل نخست: نهادهای قضایی صالح

۱۱۶	.....	مبحث نخست: نهادهای تعقیبی
۱۱۷	.....	مبحث دوم: نهادهای دادرسی
۱۲۰	.....	فصل دوم: تعیین ضمانت اجراها
۱۲۰	.....	مبحث نخست: تعیین ضمانت اجرای کیفری
۱۲۱	.....	گفتار نخست: نظریه های کیفر
۱۲۳	.....	گفتار دوم: گونه های کیفر
۱۲۵	.....	مبحث دوم: تعیین اقدامات غیر کیفری
۱۲۶	.....	گفتار نخست: اقدامات تأمینی
۱۲۹	.....	گفتار دوم: اقدامات ترمیمی
۱۳۴	.....	نتیجه گیری و پیشنهادات
۱۴۲	.....	فهرست منابع

درآمد

مالکیت اساس گردش چرخه زندگی انسانها محسوب می‌شود که به جرأت می‌توان اذعان داشت نزدیک‌ترین علقه‌ای که بشریت از همان ابتدای تاریخ داشته با مال بوده است. اهمیت مالکیت تا آنجاست که آن را در زمره حق و از ارکان عدالت نیز دانسته‌اند. در واقع مالکیت یکی از مولفه‌های حق و همچون آزادی و دموکراسی جزء حقوق اساسی و اولیه انسان به شمار می‌رود و در نتیجه جامعه‌ها مجبورند که در تعهد خود برای حفظ حق مالکیت در برابر اهداف دیگر توازن برقرار کنند. به همین دلیل ماده ۱۷ اعلامیه جهانی حقوق بشر حق مالکیت را در زمره حقوق اولیه انسان‌ها دانسته است. به موجب این ماده « هر شخصی منفرداً یا به طور اجتماع حق مالکیت دارد. احدی را نمی‌توان خودسرانه از حق مالکیت محروم نمود.»

در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران هرچند مالکیت در حقوق ملت ذکر نشده^۱ اما در مقابل، اصل ۴۴ مالکیت خصوصی را از پایه‌های نظام اقتصادی جمهوری اسلامی شناخته و دو اصل ۴۶ و ۴۷ به صراحت آن را مورد حمایت داده‌اند. به موجب اصل ۴۶ هر کس مالک حاصل کسب و کار مشروع خویش است و هیچکس نمی‌تواند به عنوان مالکیت نسبت به کسب و کار خود امکان کسب و کار را از دیگری سلب کند. طبق صدر اصل چهل و هفتم قانون اساسی نیز مالکیت شخصی که از راه مشروع باشد محترم است. مالکیت فکری بخشی از مالکیت است که حاصل فکر و اندیشه انسان بوده و دولتها مبادرت به پیش بینی حقوق انحصاری، اختصاصی و البته موقتی بر آفریننده آن در قوانین و مقررات نموده‌اند. حقوق مالکیت فکری بر دو قسم است: حقوق مالکیت صنعتی و حقوق مالکیت ادبی و هنر. مالکیت صنعتی یا مالکیت انسان بر آنچه که اندیشه‌اش در حوزه صنعت و تجارت آفریده یا به طریق قانونی یا به صورت اعتباری از آن خود کرده، از انواع مالکیت‌ها است که در ذیل مالکیت خصوصی، مورد حمایت عام قانون اساسی قرار گرفته است.

۱- اصل ۲۲ قانون اساسی به حرمت مال به عنوان یکی از حقوق اساسی اشاره کرده است و از قبل آن نیز می‌توان به حرمت مالکیت نیز اشاره داشت. طبق این اصل حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند.

حقوق ناشی از مالکیت صنعتی^۱ به عنوان بخشی از حقوق مالکیت فکری با تعاریف گوناگونی مواجهه بوده است. برخی این حقوق را تحت عنوان مالکیت تجاری و صنعتی یاد کرده اند و معتقدند شامل حقوق مختلفی است که در نتیجه سعی و ابتکار و کوشش تجار و صاحبان صنایع و مخترعین حاصل می شود.^۲ ذکر کلمه تجاری شاید بدین جهت باشد که اصولاً اطلاق کلمه صنعتی به این حقوق کافی و رسا به مقصود نیست. زیرا چه بسا موضوع این حقوق با صنعت ارتباطی ندارد؛ مانند اسم تجارتي و علامت تجاری. «عبارت مالکیت صنعتی^۳ معرف مجموعه حقوق هماهنگی است که دارای هدف معینی می باشد

۱- واژه صنعت از ریشه «صنع» به معنای ساختن یا آفریدن گرفته شده است. در زبان انگلیسی معادل آن واژه «Industry» است که واژه لاتین «Industria» گرفته شده است که به معنای ساختن و ساخت است.^۱ منظور از ساختن «ایجاد دگرگونی در نمود و شکل ظاهری یا دگرگونی در ترکیب و چگونگی جسم یا موادی است که نیازمندی انسانی را برآورده نکرده و تغییر شکل یا ترکیب سبب می شود که نیازمندی معینی را برآورده سازند. بنابراین صنعت به معنای ایجاد دگرگونی در شکل یا ترکیب مواد است تا به این وسیله مواد خام یا غیر قابل بهره گیری را به صورت کالایی قابل استفاده و بهره برداری برای برآوردن نیازمندیهای زندگی مردم درآورد.» (جعفرزاده، میرقاسم، **شرایط ماهوی حمایت از اختراعات**، مجله تحقیقات حقوقی دانشگاه شهید بهشتی، شماره ۴۲، ۱۳۸۴ صص ۱۲۱ و ۱۲۲) در تعریف صنعت به معنای اخص کلمه گفته شده است: «هرگونه فعالیت جمعی که هدف مستقیم آن تولید مواد اولیه و تغییر شکل آنها از طریق بکار بردن ماشین و در مقابل امور کشاورزی خدماتی، پیشه وری و غیره بکار می رود.» (همان، ص ۱۲۲)

مفهوم صنعت در قلمرو حقوق مالکیت صنعتی فراتر از مفهوم خاص آن است. لذا صنعت به معنای گسترده آن منظور است و دامنه قلمرو خود را تا مرز صنایع دستی، کشاورزی، استخراجی، خدمات و کلیه محصولات مصنوعی و طبیعی گسترش می دهد. به موجب بند ۳ ماده اکتوانسیون پاریس برای حمایت از مالکیت صنعتی منظور از مالکیت صنعتی مفهوم عام آن است و این مفهوم نه تنها به صنعت و تجارت به معنای اخص اطلاق می شود بلکه شامل صنایع کشاورزی و استخراجی (معدن و کلیه محصولات صنعتی یا طبیعی از قبیل دانه، برگ توتون، گلها، انواع میوه، دام، مواد معدنی، آبهای معدنی آبجو، شراب، آرد نیز می شود. براساس بند ۲، موضوع حمایت مالکیت صنعتی ورقه های اختراع - نمونه های وسایل رفع احتیاجات طرح ها و یا نمونه های صنعتی - علائم کارخانه یا علائم تجارتي - نام تجارتي و علائم محل صدور یا عناوین و اسامی مبداء و همچنین جلوگیری از رقابت نامشروع آن می باشد:

ماده ۲ قانون ثبت اختراعات، طرح های صنعتی و علائم تجاری صنعت را در معنای گسترده آن استعمال نموده است.

در قانون برنامه اول پنجساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی قلمرو صنعت بدین صورت تعریف شده بود:

«بخش صنعت کلیه فعالیتهایی را در بر می گیرد که صرف نظر از موقعیت مکانی فعالیت، در جهت تغییر فیزیکی و شیمیایی مواد، به منظور آماده سازی برای مصرف صورت می پذیرد.»

۲- ستوده تهرانی، حسن: **حقوق تجارت**، جلد اول، نشر دادگستر، چاپ اول، تهران، پاییز ۱۳۷۴

۳- در پیشینه مالکیت صنعتی در قوانین ایران، این تعبیر همواره در معنای حقوق آفرینش های خلاقانه و فکری در زمینه صنعت نیست و بلکه به معنای حقوق افراد نسبت به واحدهای صنعتی خویش است برای نمونه در قانون برنامه پنجم عمرانی کشور مصوب ۱۳۵۲/۳/۲۳ یکی از سیاست های کلی عمرانی تشویق مردم به استفاده از پس اندازها به منظور خرید سهام کارخانه ها و گسترش مالکیت صنعتی از تقویت بورس سهام فروش سهام کارخانه های دولتی و خصوصی به کارگران، کارمندان و قاطبه مردم. همچنان

و این هدف خاطر فرد و یا جمع را مطمئن می سازد که محصول صنعتی یا تجاری او مورد سوءاستفاده قرار نمی گیرد و در برابر تجاوزات غیر قانونی حمایت می شود.^۱ همچنین مالکیت صنعتی یک شکل از مالکیت سازمان دهی شده توسط قدرت عمومی است که مربوط به علائم متمایز کننده کالاها و خدمات و دانش و اطلاعات برای ساخت یک پدیده تعریف شده است.^۲

تفکیک مالکیت صنعتی از مالکیت تجارتي از جهت موضوع و مصادیق این حقوق در خور توجه و شایسته است لکن چون حقوق مالکیت صنعتی جزئی از دارائی موسسه تجارتي است این دو کلمه توأم و گاهی نیز به جای یکدیگر استفاده می شوند. البته مالکیت صنعتی در معنای عام آن شامل هر دو مالکیت صنعتی و تجارتي می شود.

همچنین در تعاریف یاد شده هر یک از مولفین سعی نموده اند حقوق مالکیت صنعتی را از خصوصیت و ویژگی خاص معرفی نمایند. هرچند هر یک از تعاریف می تواند معرف این دسته از حقوق باشد لکن نمی توان گفت تعریفی جامع و مانع در این خصوص ارائه گردیده است.

شاید با تلفیق تعاریف ارائه شده بتوان گفت: «مالکیت صنعتی مجموعه حقوقی است که توسط قدرت عمومی اعطاء، موجب ایجاد نوعی حق انحصاری، موقتی برای دارنده و جلوگیری از نقض و تعرض دیگران به این دسته از حقوق می شود.» با پیشرفت روز افزون صنعت و فناوری به ویژه در عرصه اطلاعات، مصادیق مالکیت صنعتی در حال توسعه است که می توان آنها را بر هفت دسته دید: علائم واسامی تجاری، نشانه های جغرافیایی، طرح های صنعتی، مدارهای یکپارچه، اسرار تجاری و حق اختراع.

با این مقدمه کلی در ادامه به شناخت مساله می پردازیم. منظور از شناخت مساله یا چالش این است که چه چیزی سبب انتخاب عنوان این پایان نامه گردیده است. در واقع باید دانست که مشکل و معضل بحث مرتبط با حمایت کیفری چیست و از چه جهاتی قابل درک است؟

که در همین قانون در بندی دیگر (بند پ از قسمت هفتم بخش دو قانون) مقرر می دارد: پ - تجدید نظر در قانون تجارت به منظور حفظ منافع سهامداران کوچک و تطبیق قانون تجارت با سیاستهای جدید به منظور گسترش مالکیت واحدهای صنعتی

۱- امامی، نورالدین؛ **حق مخترع**، سازمان چاپ و انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول، ۱۳۵۰، ص ۲

۲- پورمحمدی، شیما: **مالکیت صنعتی در موافقت نامه تریپس و کنوانسیون پاریس**، مجله حقوقی دادگستری شماره ۵۱،

۵۰ بهار و تابستان ۱۳۸۴، ص ۲۳۸

الف - شناخت مساله

هنگامی که سخن از حمایت کیفری می‌شود؛ منظور این است که پدیده یا موضوع جدیدی در جامعه ظهور کرده و در لوای مقررات کیفری قرار گرفته است. در اثر مناسبات جدید انسانها با یکدیگر، دولتها بر آن می‌شوند که برای تنظیم این مناسبات، قواعد جدیدی وضع نمایند و برای حفظ حرمت قواعد جدیدی که وضع کرده‌اند و اعتبار بخشیدن به آنها، به ضمانت اجراهای کیفری متوسل شوند. حمایت کیفری همواره شدیدترین راه حمایت از پدیده‌های نوظهور است. البته این بدین معنا نیست که مالکیت صنعتی یک پدیده جدید است. اساساً برای حمایت کیفری غیر از ارزشی یا هنجاری بودن آن چیز یا پدیده، باید دو شرط نقض‌شدگی و سرزنش‌پذیری اجتماعی را نیز باید اضافه کرد. در شرط نقض‌شدگی، هنجارهای مرتبط با حقوق مالکیت صنعتی باید توسط برخی افراد نقض شوند تا پای حقوق کیفری به میان آید. در نتیجه حمایت کیفری از موضوعی که در جامعه حرمت آن شکسته نشده یا در معرض تهدید قرار نگرفته است، موجبی نخواهد داشت.

شرط سرزنش‌پذیری نیز خاصیت همه جرم‌انگاری‌هاست؛ یعنی هرچند هنجارهای یک پدیده یا موضوع جدید نقض شوند ولی تا با سرزنش اجتماعی همراه نباشد نمی‌تواند چهره جرم به خود بگیرد و بنابراین حمایت کیفری نیز برای آن است که متکی به سرزنش اجتماعی است. درباره مالکیت صنعتی هر سه شرط حمایت کیفری وجود دارد. اولاً با آنکه بیش از یکصد سال از نوآوری‌ها در ایران می‌گذرد، اما همچنان می‌توان گفت که مالکیت صنعتی یا اساساً حقوق مالکیت فکری یک پدیده ارزشی و هنجاری نوظهور به شمار می‌رود. ثانیاً با توجه به پرونده‌های مطروح و وقایع اتفاق افتاده که در این رساله گاه‌گاه به آن اشاره خواهد شد می‌توان بر شرط نقض‌شدگی حریم مالکیت صنعتی در ایران صحه گذاشت. ثالثاً مردم نیز بر رفتارهایی که حق ناشی از نوآوری مانند اختراع را نادیده می‌گیرند، همواره دیده‌خشم و سرزنش‌پذیری دارند. در واقع در عرف این پسندیده نیست که شخصی پدیده‌ای را بیافریند و سایرین نه تنها از آن منتفع گردند بلکه از آن سوء استفاده نیز بنمایند.

بنابراین حمایت کیفری مقوله‌ای است که در حوزه جرم‌انگاری و به تبع آن کیفر‌انگاری قرار می‌گیرد و هرچند تعبیر "حمایت کیفری" بر کیفر تاکید دارد ولی در اصل منظور از حمایت کیفری، جرم‌انگاری رفتارهای ناقض حقوق مالکیت صنعتی است. بنابراین محور بحث حول قانونگذاری می‌چرخد و دریچه بحث از جانب سیاست جنایی تقنینی خواهد بود، چندانکه در این تحقیق محور اصلی جرم‌انگاری‌هایی است که قانونگذار ایران در حمایت از حقوق مالکیت صنعتی به عمل آورده است، هرچند در کنار جرم‌انگاری به کیفر نیز اشاره خواهد شد.

مسائل کیفری ماهوی حقوق مالکیت صنعتی ناظر به جرم‌انگاری رفتارهایی است که ناقض هنجارهای مهم و بنیادین مالکیت صنعتی باشند. این رفتارها پس از اینکه با قید کیفر منع شدند، حقوق جزای اختصاصی مالکیت صنعتی به عنوان بخشی از جرایم علیه اموال معنوی را شکل می‌دهند که البته قواعد عمومی حقوق جزا نیز بر آنها حاکم خواهند بود. جرایم علیه مالکیت صنعتی طیف وسیعی از جرایم را در بر می‌گیرد که مهمترین آنها عبارتند از: سرقت یا افشای اسرار تجاری، جاسوسی صنعتی، جرایم علیه علائم تجاری مانند جعل و تقلب یا محو و از قبیل آن، جرایم علیه حق اختراع، استفاده از نام تجاری غیر و رفتارهای ناقض طرح‌های صنعتی.

همه جرایمی که علیه اموال معنوی قابل ارتکاب اند و قوانین کشورها یا اسناد بین‌المللی به آن اشاره کرده اند در قوانین موجود پیش‌بینی نشده‌اند و اساساً یکی از دلایل عمده عدم پیش‌بینی جرایم، سکوت قانون نسبت به جنبه‌های حقوقی است. به عبارت دیگر تا زمانی که یک حق توسط قانون به رسمیت شناخته نشود و وضعیت حقوقی آن تبیین نگردد، حمایت کیفری نیز در خلاء خواهد بود و مصداقی برای آن وجود ندارد؛ به عنوان مثال نسبت به فناوری‌های زیستی (به استثنای ارقام گیاهی) و مدارهای الکتریکی هنوز جایگاهی در قوانین حمایتی نیافته‌اند تا بتوان مقررات کیفری برای آنها پیش‌بینی کرد. حتی در حمایت کیفری از برخی حقوق همانند نرم افزارهای رایانه‌ای، ارقام گیاهی که قوانین نسبت به آنها حمایت به عمل آورده اند، نیز نواقصی دیده می‌شود.

نسبت به جعل و تقلب علائم تجاری، قوانین کلیه کشورهای عضو اتحادیه اروپا هفت مورد جرم پیش‌بینی شده که به صراحت نمی‌توان همه آنها را در قوانین داخلی جست. این جرایم عبارتند از: باز تولید یکسان یا تقریباً یکسان از علامت تجاری، قرار دادن علامت روی محصولی که حق استعمال آن را ندارد، تقلید از علامت، نگهداری یا فروش یا نمایش محصولات یا خدمات تحت پوشش یک علامت، تعویض نمودن کالاها و حذف علامت. بنابراین جرم‌انگاری رفتارهای ناقض حقوق مالکیت صنعتی یا مستقیم است یا غیر مستقیم.

در جرم‌انگاری مستقیم، حق مربوطه توسط قانون شناسایی شده است مانند علائم تجاری اما حمایت کیفری از آن ناکافی است. اما در جرم‌انگاری غیر مستقیم، پیش‌بینی کیفر برای رفتارهای سرزنش‌آمیز منوط به شناسایی قبلی حق توسط قانون است مانند حقوق پدیدآورندگان مدارهای الکترونیکی، منابع ژنتیک، فرآیندهای بیولوژیکی. در وضعیت فعلی هم به جرم‌انگاری مستقیم نیاز است و هم به پیش‌بینی ابتدایی برخی حقوق جدید به ویژه در عرصه بیوتکنولوژی و فناوری و سپس جرم‌انگاری رفتارهای معارض با آنها.

با توجه به سیمای کلی که از جایگاه قابل بحث حقوق کیفری مالکیت صنعتی در بالا ترسیم شد؛ در این پایان نامه سعی خواهد شد تا حمایت کیفری از بخشی از مالکیت فکری یعنی مالکیت صنعتی مورد بررسی قرار گیرد. در ادامه به جزئیات مرتبط با تمهید بحث در قالب سوالات و فرضیات، ضرورت و اهداف تحقیق، سابقه تحقیق، روش تحقیق پرداخته خواهد شد.

ب- سوالات و فرضیات

بحث توصیفی و تحلیلی ای همچون رفتارهای ناقض مالکیت صنعتی و نحوه حمایت کیفری از حقوق مالکیت صنعتی، همراه با سوالات متعددی است. لیکن در راستای طرح فرضیه، برخی سوالات در مقایسه با سوالات دیگر هم بنیادی تر است و هم اینکه پاسخ به آنها دورنمای بحث اصلی را مشخص خواهد کرد. سوالات اصلی طرح به شرح زیر است:

الف- رابطه حقوق کیفری و مالکیت صنعتی در نظام حقوقی ایران چیست؟

ب- آیا در ایران قوانین کیفری جامع برای حمایت از مالکیت صنعتی پیش بینی شده است؟

ج- آیا آیین دادرسی جرایم علیه مالکیت صنعتی باید افتراقی باشد؟

د- آیا برای حمایت کیفری از مالکیت صنعتی تضمین کیفری اجرای اسناد بین المللی که ایران به آنها ملحق شده، صورت گرفته است؟

فرضیه ها، جمله های خبری قابل پذیرش و قابل رد است که در پاسخ به سوالات اصلی داده می شود. در پاسخ به سوالات چهارگانه فوق، فرضیه های تحقیق به شرح زیر است:

الف- مالکیت صنعتی یا همان علاقه میان مال معنوی و آفریننده (یا دارنده) آن یکی از روابط قابل نقض توسط هنجارشکنان است که قانونگذار کیفری ایران همچون جرایم علیه اموال و مالکیت با پیش بینی برخی کیفرها به آن توجه نموده است.

ب- در ایران قوانین جامع برای حمایت کیفری از اموال معنوی وجود ندارد که قسمتی از این کاستی ها ناظر به ناکافی بودن مقررات کیفری و قسمتی دیگر نیز ناشی از عدم توجه ابتدایی مقنن به حق مزبور است.

ج- با توجه به ماهیت جرایم علیه مالکیت صنعتی برخی تفاوت ها در آیین دادرسی رفتارهای ناقض حق وجود دارد.

د- ایران هرچند به اسناد مهم مرتبط با مالکیت صنعتی ملحق شده و متن برخی از این اسناد در زمره منابع قانونی داخلی محسوب می شود اما هنوز ضمانت اجراهای مناسب از جمله ضمانت اجراهای کیفری کافی برای تضمین اجرای محتوای این اسناد در قوانین داخلی پیش بینی نکرده است.

ج- ضرورت و اهداف تحقيق

ضرورت تحقيق، ناظر به موتور محرک تحقيق است و به آن چیزی اشاره می کند که سبب انتخاب موضوع شده و نیازمندی به آن را توجیه می کند؛ از این رو به گذشته بر می گردد ولی هدف دورنمای پژوهش است و به چیزی اشاره می کند که تحقيق به دنبال آن است و بنابراین ناظر به آینده است. بیشتر دیده می شود که میان ضرورت تحقيق و هدف تحقيق خلط هایی صورت می گیرد ولی باید گفت با آنکه ضرورت می تواند با تغییر چهره همان هدف گردد با این حال معیار تفکیک این دو همان اعاده اش به گذشته یا احاله اش به آینده است.

ضرورتهای انجام تحقيق عبارتند از:

۱- تصویب قانون ثبت اختراعات، طرح های صنعتی و علائم تجاری در تاریخ هفتم آبان ۱۳۸۶. تصویب هر قانون جدید، بحث های حقوقی جدیدی را مطرح می سازد و اگر بخشی از قانون به پیش بینی ضمانت اجراهای کیفری اختصاص یافته باشد، بررسی جنبه های کیفری آن قانون نیز لازم می شود. بنابراین هر قانون جدید تشریح جدید و نقد جدیدی می طلبد. پس از گذشت نزدیک به هشت دهه (یعنی از سال ۱۳۱۰ تا کنون) قانون قبل الذکر جدی ترین قانون در حوزه مالکیت صنعتی به شمار می رود و در نتیجه باید به خوبی تحلیل و بررسی گردد و نواقص و مزایای آن آشکار گردد. تبیین یک قانون مهم نه با یک تحقيق بلکه با تحقيق های مکرر به پختگی و روشنی می رسد.

۲- کمبود منبع در زمینه حقوق کیفری مالکیت صنعتی که همواره این ذهنیت را پیش می کشید که آیا تحقیقات حقوق کیفری روی خوش نسبت به مخترعان و نوآوران ندارد. در حالی که سر این رشته باید باز گردد و در راستای پیشرفت صنعتی کشور حقوق کیفری نیز با جدیت و استواری بایسته به حمایت از هنجارهای جدید پردازد.

اهداف این تحقيق نیز عبارتند از:

الف- ارایه تصویری از قوانین و مقررات موجود در ارتباط با مالکیت صنعتی

ب- تطبیق موقعیت قوانین و مقررات داخلی حامی اموال صنعتی و تجاری با اسناد بین المللی و مقررات سایر کشورها

ج- ارایه راهکارهای مناسب برای قانونگذاری کیفری در حمایت از حقوق مالکیت صنعتی هم در فضای واقعی و هم در فضای مجازی و تبیین حقوقی رفتارهای ناقض مالکیت صنعتی، بیان کاستی ها و خلاءهای نظام قانونگذاری کیفری و پیگیری محیط تقنینی و قضایی که در آن اهمیت حقوق صنعتی تدابیر مختلف پاسداری شود. در واقع در اینجا نوآوری شخص نه تنها به عنوان مال خویش بلکه به عنوان مال همه انسان

ها شناسایی شود، منتها با معیار مال خویش مورد حمایت مقررات مدنی و با معیار مال همه انسان ها مورد حمایت جدی کیفری واقع گردد.

د- سابقه تحقیق

پس از الحاق ایران به سازمان جهانی مالکیت معنوی در سال ۱۳۸۰، هم از حیث علمی و هم از حیث تقنینی و اجرایی اقداماتی در زمینه حقوق مالکیت صنعتی صورت گرفت. در برخی از دانشگاه ها، رشته حقوق مالکیت معنوی برای مقطع کارشناسی ارشد پیش بینی شد و در مراکز تحقیقی و پژوهشی نیز اعتباراتی برای انجام پروژه های مرتبط با این رشته منظور شد. اما در این میان به جنبه های کیفری مالکیت صنعتی جز در حد نگارش تعداد معدودی رساله کارشناسی ارشد، توجه کافی مبذول نشد و فراتر از آن تحقیق جامعی که ضرورت سنجی تقنینی برای حمایت کیفری از اموال معنوی را تبیین کند صورت نگرفته است. ضرورت پایان نامه از همین جا مشخص می گردد که خشت نخست برای حمایت کیفری همه جانبه از اموال معنوی را در تقنین مناسب یافته و در نتیجه با بیان کاستی های موجود و شرایط فعلی در صدد ارایه راهکاری است تا نهاد قانونگذاری در اولین فرصت وضعیت مالکیت صنعتی را در کشور به طور کامل شفاف کند. ضرورت انجام تحقیق را می توان در هر دو فضای واقعی و سایبری سراغ گرفت:

الف- فضای واقعی: وضعیت حقوق مالکیت صنعتی در جامعه ایران از حقوق مخترع گرفته تا صاحبان علائم تجاری همگی نشان از متزلزل بودن پایه های نظام حقوقی و قضایی ایران در زمینه حمایت از مالکیت صنعتی است به نحوی که نه تنها این وضعیت ناشی از عدم وجود قوانین مناسب و کامل است بلکه همین میزان از قوانین لازم الاجرائی که سراغ داریم در عمل به اجرا در نمی آیند و شاید این خود نکته ای باشد که نهاد قانونگذاری با تبلیغ فراوان مبادرت به تصویب قانونی جامع در این زمینه نماید که عنوان و ضمانت اجراهایش در اذهان همگان باقی بماند.

ب- فضای سایبری: کل فضای سایبر ناظر به اجزای بیشماری است که حاصل فکر و اندیشه بوده و نهایتاً مجموع این دنیا یک مال معنوی مرکب محسوب می گردد، متعلق به پدید آورندگان بیشماری است، بر حسب مورد باید مورد حمایت قرار گیرند. این خود ناظر به اهمیت فضای سایبر است که از یک سو اجزای خود موضوع حقوق مالکیت فکری است و از سوی دیگر با رایانه ای شدن امور مصادیق سنتی مالکیت فکری مانند علائم تجاری و حقوق اختراعات و اسرار تجاری نیز راه رایانه ای شدن و ورود به فضای سایبر در پیش گرفته اند بنابراین اگر دولت ایران بخواهد فاصله خود با سایر کشورهایی که به

حقوق مالکیت مبتنی بر فکر و اندیشه ارجح می‌نهند، کم‌کند ناگزیر باید در تدارک قانونی شامل و جامع برای فضای سایبر و مالکیت صنعتی در این فضا باشد.

۵- روش تحقیق

روش تحقیق در این پایان‌نامه هم به صورت قیاسی و هم تمثیلی مباحث مرتبط با جرایم ناقض حقوق مالکیت صنعتی است و هم به صورت استقرایی از طریق بررسی پرونده‌های مرتبط با این جرایم و تحلیل جزء به جزء آنها. با این حال نمی‌توان گفت که در این تحقیق روش واحدی مد نظر بوده است. روش‌های قیاسی و تمثیلی که متضمن بررسی مباحث و مطالب گفته شده پیشینیان و ارزیابی اعتبار و صحت آنها است غالباً به طریق کتابخانه‌ای صورت می‌گیرد. در واقع کتابخانه و منابع گوناگون آن روش بحث نیست که به اشتباه در برخی رساله‌ها از آن یاد می‌گردد. کتابخانه بستر و مکانی است که شیوه تحقیق در آن صورت می‌گیرد و از همین رو روش تحقیق کتابخانه‌ای صحیح نیست. در عین حال روش‌های قیاسی و تمثیلی معادل روش توصیفی نیز نیستند؛ زیرا در روش توصیفی، محقق تنها با توصیف و بیان ویژگی‌های یک پدیده در صدد معرفی آن بر می‌آید. برای مثال روش توصیفی در تحلیل جرم ناقض حق مالکیت صنعتی متضمن این است که این پدیده به طوری که در عالم واقع است، شناسانده شود. بدیهی است هرچند روش توصیفی گردآوری اطلاعات در زمینه یک موضوع را منظم می‌سازد ولی حاوی مطالب انتقادی و پیشنهادی نیست. در نتیجه می‌توان گفت که اساس تحقیق هم انتقادی است، هم توصیفی و هم مشاهده‌ای.

۶- تقسیم‌بندی مطالب

تحقیق حاضر بنا بر تحلیل مبنایی و حقوقی بر حسب روال باید بر دو بخش باشد: نخست بررسی مبنایی حمایت از حقوق مالکیت صنعتی و دیگری بررسی حقوقی رفتارهای ناقض هنجارهای حقوق مالکیت صنعتی. با این حال چون بررسی حقوقی از جهت جنبه‌های کیفری مبتنی بر دو چهره ماهوی و شکلی است؛ بررسی‌های حقوقی خود تاب تقسیم به دو بخش را دارا است. از این رو در یک تقسیم‌بندی جهت دار و روش‌مند در قالب بخش نخست به خاستگاه‌های حمایت کیفری از حقوق مالکیت صنعتی اشاره خواهد شد که البته در زیر این بخش در اصل به توجیه کیفری حمایت از حقوق مالکیت صنعتی با محوریت ضرر، نظم عمومی و جنبه بازدارندگی و در کنار این موضوعات به پیشینه بحث نیز پرداخته خواهد شد.

در بخش دوم به جنبه های ماهوی حمایت کیفری از حقوق مالکیت صنعتی اشاره خواهد شد. در این فصل به جرم انگاری رفتارهای ناقض حقوق مالکیت صنعتی اشاره خواهد شد. در بخش سوم به واکنش های قضائی به نقض حقوق مالکیت صنعتی پرداخته خواهد شد. در این فصل، واکنش های قضایی به نقض حقوق مالکیت صنعتی در قالب برخی تدابیر مربوط به آیین دادرسی از مرحله تحقیقات مقدماتی گرفته تا دادرسی و ضمانت اجرای کیفری و غیر کیفری به بحث گذاشته خواهد شد.

بخش نخست:

خاستگاه های حمایت کیفی از حقوق مالکیت صنعتی

خاستگاه‌ها و اثره‌ای عام است که هم ناظر به ریشه‌ها و مبانی سرزنش‌پذیری نقض حقوق مالکیت صنعتی و در نتیجه حمایت کیفری از این دسته از حقوق اشاره می‌کند و هم به دستاویزها و منابعی می‌پردازد که در مقام رسیدگی، قاضی به آنها مراجعه می‌کند. بنابراین خاستگاه‌های حمایت کیفری از حقوق مالکیت صنعتی اعم است از مبانی و منابع.

مبانی جمع مبنا است و مبنا به معنای محل بنا و ریشه چیزی و همچنین پایه و بنیان است.^۱ غالباً نسبت به حقوق بین‌مبانی و منابع اختلاط حاصل می‌شود که مقدمتاً باید به تفکیک این دو پرداخت. مبنا در هر نظام حقوقی اصل یا اصولی است که قوانین و مقررات آن نظام مشروعیت و لزوم اجرای خود را از آنها به دست می‌آورد. همه نظام‌های حقوقی مشروعیت و لزوم اجرای مقررات اجتماعی را مستند به اصل عدالت نمی‌دانند و یا در اصل در هر نظامی مبنا یا مبانی خاصی را برای قواعد حقوقی معرفی می‌نمایند، از قبیل: نظم اجتماعی، اصل تعاون، آزادی، حفظ قدرت یا مصلحت گروه و طبقه خاص، یا وجدان عمومی و مانند آنها.

در مقابل منبع حقوق، امر یا اموری است که از طریق آنها، مقررات اجتماعی کشف و در اختیار جامعه یا مجری قانون گذاشته می‌شود. بنابراین، در منبع حقوق بحث از مشروعیت و یا لازم‌الاجرا بودن مقررات اجتماعی و یا اینکه این قواعد و مقررات بر اساس چه اصل یا اصولی وضع گردیده است مطرح نیست، بلکه به منبع حقوق صرفاً به عنوان مرجع استناد و با این هدف که قوانین و مقررات را در اختیار ما می‌گذارد، صرف نظر از اینکه ملاک این مقررات چیست، می‌نگریم. برای نمونه در مورد قرآن کریم، که یکی از منابع حقوق اسلام است، از آن نظر اطلاق منبع صورت می‌گیرد که احکام و مقررات مندرج در آن را بدون چون و چرا، لازم‌الاجرا می‌دانیم. در این مرحله به اینکه این احکام به چه جهت لازم‌الاجراوند و مشروعیت خود را از کجا کسب کرده‌اند، پرداخته نمی‌شود.^۲

با توجه به تفکیک بندی فوق در این بخش به چرایی حمایت کیفری از حقوق مالکیت صنعتی و منابع آن پرداخته می‌شود ولی پیش از پرداختن به حمایت کیفری ضروری است که به کلیاتی از موضوع یا ارزشی که مورد حمایت کیفری واقع می‌شود و رابطه آن با حقوق کیفری نیز پردازیم. این موضوع یا ارزش، خود حقوق مالکیت صنعتی است.

۱- عمید، حسن، فرهنگ عمید، موسسه انتشارات امیرکبیر چاپ ۳۱ ص ۱۰۴۸

۲- دفتر همکاری حوزه و دانشگاه؛ در آمدی بر حقوق اسلامی، انتشارات سمت، چاپ اول، ۱۳۸۶، صص ۱۷۳ و ۱۷۴